

KURUTULMUŞ FELSEFE BAHÇESİ*

1001 Gece Denemeleri

SALÂH BİRSEL, 1919'da doğdu. İlk şiiri 1937'de *Gündüz* dergisinde çıktı. Günlüklerini 1950'de *Beş Sanat* dergisinde yayımlamaya başladı. Türk şiirinde özgün bir yer edinen Birsel daha çok aklın ve zekânın egemenliğini ön planda tutan, şairanelikten uzak, yergici şiirlere ağırlık verdi. Asıl ününü 1970'ten sonra yayımladığı *1001 Gece Denemeleri* ve *Salâh Bey Tarihi* olarak adlandırdığı dizi kitapları ve günlükleriyle elde etti. Şair ve deneme yazarı Salâh Birsel 1999'da vefat etmiştir.

Salâh Birsel'in yayınevimizden yayımlanan kitapları:

1001 Gece Denemeleri:

Gandhi ya da Hint Kirazının Gölgesinde, Kurutulmuş Felsefe, Bahçesi, Nezleli Karga, Paf ve Puf, Şişedeki Zenci, Şiir ve Cinayet, Yapıştırma Bıyık

Salâh Bey Tarihi:

Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu, Boğaziçi Şingir Mingir, İstanbul-Paris, Kahveler Kitabı, Sergüzeşt-i Nono Bey ve Elmas Boğaziçi

Roman:

Dört Köşeli Üçgen

Şiir:

Köçekçeler (*Bütün Şiirleri*)

Bunların yanı sıra şair dostu anısına hazırladığı Rüşti Onur (*Şiirleri - Mektupları - Ardından Yazılanlar*) kitabı da yayınevimiz tarafından yayımlanmıştır.

***SEL YAYINCILIK**

Piyerloti Cad. 11 / 3 Çemberlitaş - İstanbul
Tel. (0212) 516 96 85

<http://www.selyayincilik.com>
E-mail: halklailiskiler@selyayincilik.com

SATIŞ - DAĞITIM:
Çatalçeşme Sokak, No: 19, Giriş Kat
Cağaloğlu - İstanbul
E-mail: siparis@selyayincilik.com
Tel. (0212) 522 96 72 Faks: (0212) 516 97 26

***SEL YAYINCILIK: 539**
1001 Gece Denemeleri: 01
ISBN 978-975-570-557-6

KURUTULMUŞ FELSEFE BAHÇESİ
Salâh Birsal

© Jale Türkan Birsal, 2012, 2013
© Sel Yayıncılık, 2012, 2013

Genel Yayın Yönetmeni: İrfan Sancı
Kapak tasarım ve teknik hazırlık: Gülay Tunç

Birinci Baskı: Ada Yayınları, 1979
SEL'de Birinci Baskı: Mart 2012
Dördüncü Baskı: Şubat 2017

Baskı ve Cilt: Yayıncılık Matbaası
Fatih Sanayi Sitesi, 12/197-203
Topkapı-İstanbul, 567 80 03

Sertifika No: 11931

Salâh Bîrsel

Kurutulmuş Felsefe Bahçesi

Deneme

açık alnıyla Fikret'in her an, bir yerlerden karşlarına çıkacağı duygusuna kapılmış olabilirler. Kim bilir belki biri, ozanın eşi Fatma Nazime Hanım'ın gelip Fikret'i yemeğe çağıran sesini de duymuştur. Ama Fikret, o sıra resim yaptığından ya da bir şiire daldığından bu çağrıya pek aldırmamış, "Benim işimin tadı yemekten de ileri" diyerek başını yine çalıştığı şeyin üzerine eğmiştir.

İnsan bu döl-döş dolu kuruntulara, düşlere elbet edebiyat denilen, çokların arka döndüğü o tutkuya kendini kaptırmakla erişebilir. Ama ben sizin usunuzu böyle düşüncelerle karıştırmak istemem. En iyisi, hazır buraya kadar gelmişken hep birlikte Aşiyân'a bir göz atalım. Ruşen Eşref, Fikret'in sağlığındaki evi en ince ayrıntılarına değin anlatmıştır: Duvarlar çiçek bezekli, tavaneler hafifçe eğiktir. Sedef kakmalı, kadife döşeli sedir -Fikret'in kadifeye düşkünlüğünü görüyorsunuz- ile kanepeler XIX. Yüzyıl sonunun İstanbul'unu verir. Fikret, *Servet-i Fünun'* u yönettiği yıllarda, akşamları bu minder üzerinde az biraz kestirdikten sonra kalkar bütün gece derginin resimleri, düzeltmeleriyle uğraşır, şiir ve söyleşiler yazarmış.

Salonun ortasında ince bir seccade örtülü masada, Japon işi yüksek bir lamba. Çevresinde donuk siyah tunçtan bir çember. Masanın üstünde, yer yer yosun tutmuş bir taş. Onun yanında yine tunçtan küçük bir heykelcik. Köşede abanoz renkli, sedef menevişli, bol yastıklı, büzme şallı bir taht ki buraya Fikret'ten başkası kurulamaz. Öteki odalar da buraya göre. O eski gümüş el aynaları, eski sırma ve ipek işlemeli yastıklar, abani kumaştan perdeler, eski divitler, kalemdanlar, rahleler, arabesk sandalyeler, elyazması kitaplar dört bir yanı kaplamış.

Fikret Aşiyân'ın her köşesine ayrı bir ad da takmış. Dış kapının sahanlığı altına düşen sarmaşıklarla bürülü, eğri taşlı bodrum penceresinin adı: Sokrat'ın Penceresi. Bahçede Boğaziçi'ne bakan kayalar içine oyulmuş sedirlerin yanı başındaki üç serviye de Tiziano ile Raffaello'nun tablolarına anıştırma yapılarak "Üç Güzeller" denilmiş.

Gelin görün ki Fikret'in ölümünden, Aşiyân'ın müze olmasına kadar geçen otuz yıl içinde çok şey değişmiştir. Ozanın kitaplığı bile orada değildir artık. Fatma Nazime Hanım onları Galatasaray Lisesi'ne armağan etmiştir.

Reşat Ekrem Koçu'nun demesine göre eskiden yemek salonu olarak kullanılan evin bodrum katına da 1947 yılında Abdülhak Hamit taşınmıştır. Hamit burada, eşlerinin, çocuklarının, dostlarının ve Servet-i Fünun'cuların fotoğrafları arasında ölümünü unutturmaya çalışır. Anadan doğma ozanımızın, Londra'da iken üstünde çağşaklı günler geçirdiği, çiçekli İtalyan kadifesini iki koltukla bir kanepede burada hazır olda beklemektedir. Bunların tümünü Lüsyen Hanım armağan etmiştir. Bu armağanlar arasında Abdülhak Hamit'in tüm kitaplarının karalamaları ile lacivert giysisine de rastlanabilir. Giysinin üst cebinden beyaz bir keten mendil sarkmaktadır. Alt ceplerden birine de beyaz eldivenler sokuşturulmuştur. Ozanın fesi, nişanları, kılıcı ve bâlâ üniforması da buradadır. Bunlara az çok ters düşen kadife yakalı palto, rügan iskarpinler, silindir şapka da Hamit'in kaç çağ eskittiğini belirtmek için buraya getirilmiştir.

Yazımızın bu noktasına ulaştığımız göre, şimdiler Fikret Müzesine ayrılan üst katların da Ruşen Eşref'in anlattığı o eski Aşiyân'a yabancı düştüğünü söyleyebiliriz. Reşat Ekrem Koçu 1947 yılında daha müzeye ilk gelişinde, Fikret'in karyolasının kendi karyolası olmadığını çakmıştır. Fikret'i ölüm döşesinde gösteren ve karyolanın baş ucundaki duvarda asılı duran resim açıkça göstermektedir ki ozanımızın içinde öldüğü ya da sonradan getirilip üstüne yatırıldığı o oymalı ceviz karyola bu değildir. Müzeyi düzenleyenler, Fikret'in havasını ateşlemek için onu getirip buraya oturtmuşlardır. Buna karşılık, Fikret'in yazı masasıyla koltuğu kendisininindir. Gerçi bunlar da bir vakitler Edebiyat Fakültesine armağan edilmiştir ama müze kurulurken, Fikret'in arkadaşlarından birinin anımsamasıyla, Fakülte ambarına atılmış olan kanepeler ve koltuklar oradan çıkarılarak müzeye alınmıştır.

Burada konumuzu biraz yana kaydırmakta yarar vardır.
Yoksa bütün yazarları kırarız.

Çünkü romancıların, öykücülerin, denemecilerin, ozanların işi de budur: Ölümsüzleştirmek. Bunun için evleri, sokakları, meydanları, köprüleri ve de insanları boyuna kucaklarına alırlar. Ya da Orhan Veli'nin Dalgacı Mahmut'u gibi her gün, alar sabah, gökyüzünü boyarlar.

Ressamlar da yapar bunu. Ama o yana da yelken açacak olursak, ipin ucunu kaçıırız. Biz bugün ozanlar üzerinde duracağız. İlk konuğumuz: Necatigil.

Necatigil'in Beşiktaş'taki Barbaros Meydanı'nı anlatan iki şiiri, şimdiler yavaş yavaş değişmeye başlayan meydanın 1945 yıllarındaki insan coğrafyasını ustaca verir. Meydanın sağı anıt, solu türbedir. Ortada bir park ki biçimi kare. Yıldızlar sayısınca olan yontulu taşlarla çevrilmiştir. Söylediğimiz yer iyi oturaktır. Beşiktaş'ın yoksul halkı yaz aylarında, yaz gecelerinde kendilerini burada avutur. Şuraya, buraya serpiştirilmiş banklarda sıska kadınlar, kupkuru kızlar, erkekli kadınlı aileler hem Boğaziçi'nin serinliğini devşirirler, hem de Beşiktaş İskelesi'nin üstündeki gazinodan gelen gürültülü şarkıları dinlerler.

Kadınlar hep yavaş sesle konuşurlar. Kızlarsa kendilerini belli etmek için en balkonlu kahkahalarını kullanırlar. Kızlar kimi zaman da kalkıp, deniz kıyısında kol kola dolaşmaya çıkarlar. Delikanlıların ardlarına takılmasına da pek ses çıkarmazlar. Delikanlılarsa, kimi zaman kızlara boş verip birbirleriyle itişip kıkışmaya dururlar. Bu işi parkın önünde çocuklar da yapar. Onlar top oynamayı da unutmaz. Parkın önünde garip adamlara da rastlanır. Bunlar kafayı bulmuş kimselerdir. Çocukluk da elektrik direklerinin altında kümelenirler. Gece yarısına doğru meydana kimseler kalmaz. Herkes geldiklerinden daha tez, evlerine dağılır.

Behçet bir başka şiirinde, buranın kış görünümünü de anlatır. Geceleyin sokakları dolaşıp şiir yazarken, yolu yine buraya düşmüştür. Meydanda in cin top oynuyordur. İskele gazinosu

da müşterileri erkenden gittiğinden, ışıklarını söndürüp uykuya varmıştır.

İkinci konuğumuz da Nâzım Hikmet.

Sanırım Haydarpaşa Garı da Nâzım'ın *Memleketimden İnsan Manzaraları* adlı o dev şiirinden, daha doğrusu o dev romanından büyümüştür.

Nâzım, buraya 1941 yılının ilkyazında el atmıştır. II. Dünya Savaşı bütün aznavurluğu, sütün sincabiliği ile sürgit olmaktadır. Gazete sayfaları hep pike bombardıman uçaklarının, Panzer tanklarının resimleriyle pompalıdır.

Nâzım'ın öykülemesine göre, o gün orada çipil gözlü, sivri burunlu, çopur yüzlü pulanyacı Galip Usta vardır. 52 yaşındadır ve işsizdir. Bütün yaşamı da işsiz kalmak korkusu içinde geçmiştir. Şu anda, Haydarpaşa Garı'nın merdivenlerinde otururken de kaç yaşında öleceğini, ölürlen üzerinde yorgan bulunup bulunmayacağı düşünmektedir.

Beş yaşlarında, nüfus kütüklerinde adına rastlanmayan, gömleksiz ve kundurasız Kemal de bir polisin eşliğinde merdivenlerden inmektedir. Nâzım'ın dünyaya geldiği 1902 yılında gelin olan, 1941 ilkyazında da altmışına merdiven dayayan "an-asıl" Kafkasyalı ve "an-asıl" çarşafı Advıye Hanım da polis ve çocuğun yanı sıra ayak oynatmaktadır. Bütün yaşamı çamaşır yıkamak, yemek pişirmek ve de çocuk doğurmakla geçen Advıye Hanım, çulsuz Kemal'i kendine evlat edinecektir. Bu yüzden, Haydarpaşa vapur iskelesinin önüne geldikleri vakit polise yaklaşacak, çocuğun da başını okşayacaktır.

Tophane'de çorapta çalışan 13 yaşındaki Atıfet ise, onların tersine merdivenleri çıkmaktadır. Merdivenlerden biraz sonra Anadolu hapis damlarından birine 15.45 treniyle postalanacak olan bir kadın da çıkacak ve Atıfet onun boynuna atılacaktır. Kadın da onu iki yanağından öpecektir. Bunu da elleri kelepçesiz olduğu için yapabilecektir. Oysa, onunla birlikte merdivenleri tırmanacak süngülü dört candarmanın yanında üç kişi daha

olacaktır ki onların elleri kelepçelidir. Adları da Kelepçeli Halil, Kelepçeli Süleyman ve Kelepçeli Fuat'tır.

Bu sonuncusu 21 yaşındadır. İnce siyah bıyıklarıyla iki yıldır içerdedir. Suçunu sorarsanız, ağırdır. Üç arkadaşıyla bir odada, perdeleri indirip kitap okumuştur. Atıfet'in annesi Melahat gibi, o da, Kelepçeli Süleyman da Kelepçeli Halil de Anadolu damlarına yollanmaktadır. Halil için bu, hiç de yeni bir şey değildir. O 13 yılda beş kez hava değişimi talimine uğramıştır.

Garın saati on beşi geçmektedir.

Üçüncü mevki bekleme salonu başka bir hava çalmaktadır.

Sabahtan beri, sakalı avuçlarının içinde, çıplak ayaklarıyla kuru betonun üstünde pinekleyen Baskıcı Ömer ve durmamacasına bir aşağı, bir yukarı volta atan Kaçakçı Recep, kumral başını bileklerine dayayıp masanın üstünde uyuyan Ali'nin 35 dakika sonra kalkacak trenle hiçbir ilişkileri yoktur. Ali'nin yalnız trenle değil, dünya ile de bir alışverişi kalmamıştır. Kaçakçı Recep, tren kalktıktan biraz sonra onu uyandırmaya çalışacağı vakit o çoktan ölmüş bulunacaktır.

Şu sıralar Recep'in kafasını kurcalayan, sabahtan beri yüzünü göstermeyen Moiz'dir. O da kendisi gibi eroin üzerine iş tutmaktadır. Recep beklemekten, belki de atlatıldığını düşünmekten doğan bir öfkeyle bangır bangır bağırır:

— Neredesin be Hitler Amca? Gel, gel de, şu yeryüzünün bütün çifitlerini hacamat et!

Bekleme salonunda iki Bulgar göçmeni de vardır. Bunlar da kırmızı sakalları, dizleri parçalanmış sarı şayak poturları, mavi düğmeli mintanlarıyla tahta kanepelere değil, kapıya yakın bir yerde duvarın dibine çökmüşlerdir. Anlaşılan treni kaçırmış diye korkmaktadırlar.

Yaşı 13 mü, 20 mi olduğu pek kestirilemeyen kara-kuru esmer bir kız (Aysel) ile yeşil muşambalığının altında insanı şaşkırtacak kadar iri memeler taşıyan kırmızı burunlu, değirmi yüzlü, on beşinde var yok Necla, 18 yaşlarında, yüzü sivilceli, top ense traşlı,

sevgi tellalı Vedat'ın patronluğu altında salonun görüntüsünü bütünlüyorlar.

Vedat onları Bursa'ya, Ferahfeza Otel'i'ne götürmektedir. Orada bol bol uçacaklardır. Müşterilerin temiz, vizitenin üç papel olması daha şimdiden yüzlerini güldürür. Ne ki, üç kağıdın biri Bursa'daki yöneticiye gidecek, geriye sadece iki pap kalacaktır.

Kızlar yine de memnundurlar. Nasıl olsa günde on beş kez iş tutarlar. Bundan, her gün Vedat'ın komisyonu olan beş pap düşülse de kendilerine yine 25 kağıt kalır ki, oh kekâ.

Ama Necla aklından şunları da geçirmektedir:

— Aysel olmasa, onun kazanacağını da ben kazanırım.

Bu, küçük bir hesap işidir. Aysel bir ara su dökmeye gittiği vakit Necla, Vedat'ın yanına yaklaşarak, hesabı yürürlüğe koyar:

— Kardeşim şu sıska kızı götürme. Belsoğukluğu var onda. Geçen yıl İzmit'ten aldı. Her yanı akıyor.

Vedat bu vızıltılara pek kulak vermez. Ne ki, Necla onun bamteline basacak sözleri de bulur:

— Hem inanma ona, yalan söylüyor. Kadıköylü değildir.

Haa, işte bu olmadı. Bursalı para babaları ağızlarının tadını bilirler. Kadıköylü derler de başka bir şey demezler.

15.45 treni kalktı, kalkacak.

Galip Usta peronda hapislilere son selâmlarını dağıtıyor. Onları selâmetledikten sonra o da Üçüncü Mevki Bekleme Salonu'na geçecek ve Ali'nin ölümü açığa çıktığı vakit o da orada bulunacaktır.

Nâzım Hikmet de buralardan ayrılmaz. Haydarpaşa Garı'ndan her gün saat 19'da bir tren daha kalkar. Büyüklerin, kodamanların trenidir bu. Nazım memleketimizde yeşeren insan görüntülerini iyisinden saptamak için o trenin yolcularını da izleyecektir. Onun için, iki-üç saat sonra yeniden perona yönelecek ve garın büfesinde çarmakçur olanları, banliyö treniyle Göztepe, Suadiye ve dolaylarındaki yazlık evlerine dönen altın babalarını ve de saat 19'da kalkacak "Anadolu Sürat Katarı"nı dolduracak fabrikatör

Hikmet Alpersoy'ları, doktor ve milletvekili Bay Tahsin'leri, Almanların Yahudilere uygun gördükleri kırıma karşın, bir Alman firmasının İstanbul temsilciliğini yapan Leh Yahudisi Mardanapa'ları, demiryolu yapımından demir soba fabrikasına sıçrayan Kemankeşzade Burhan Özel'leri, siyah giysili ve siyah saçlı Bay Faik ile siyah giysili ve sarı saçlı Bay Şekip Aytuna'ları gözlem altına alacaktır.

Burada, Adalet Ağaoğlu'nun *Fikrimin İnce Güllü* adlı romanından da açmak gerekiyor, zaten üçüncü konuğumuz da Adalet Ağaoğlu'dur. Gerçi o ozan mozan değil ama onu da onlarla anmak gerek. Diyeceğim, deniz yeşili Tirol şapkası, musiki notalı kırmızı gömleği, M HU 617 plakalı Mercedes 230'u ile Sivrihisar ilçesinin 13 km. güneydoğusundaki, aşağı yukarı 600 kişilik Ballıhisar köyündeki Keziban'ının kollarına atılmaya koşan, tekerlek takma işçisi Alamanyacı Bayram'ın Kapıkule gümrüğünden köyüne değin izlediği yol da Ağaoğlu'nun romanından sonra çulunu sudan kurtarmıştır.

Pasaportuna göre 26, kendi kafasına göre 34 yaşında olan İncegül Bayram Edirne'nin ardı arkası kesilmez işçi arabalarını, turist otobüslerini, TIR kamyonlarını havaya atıp atıp tutan Talatpaşa Caddesini, Saraçlar Caddesini, Mimarsinan Caddesini, yabancı adlar taşıyan otel, birahane ve gece kulüplerini Topkapı surlarına; Topkapı surlarını da ilkin Boğaziçi Köprüsü'nden, sonra da Kartal - Yalova araba vapurundan aşırarak kaporta, balans, rot, fren, debriyaj, çamurluk, makas ve balata onarım işlikleriyle şehir girişi delik deşik olmuş Bursa'ya kondurduğu, oradan da Ankara'ya doğru 2 no.lu devlet yoluna yapıştığı sıra Ağaoğlu da en küçük köyleri, köprüleri, dereleri, dönemeçleri, yağmurla kayganlaşan asfaltları, benzin istasyonlarını, yem, kereste, yağ, çimento, süt fabrikalarını, lokantaları, kıyı yerleşmelerini, ayçiçeği ve mısır tarlalarını, reklam panolarını, egzoz dumanlarını, meşe, gürgen, çam, kavak korularını, benzin, mazot, katran, yanmış lastik kokularını, sollayan, arabaların önünü kesen ya da kavşaklar-

dan fırlayan Anadol'ları, Murat'ları, Renault'ları, Mercedesler'i ve de Ford'ları dünyanın dolunayı yapmak, onların ününü artırmak için elinden geleni esirgemez.

Öf be, öf be, ne iştir bu:

Ballıhisarlı Bayram bir yandan *Fikrimin İnce Güllü'*nde ölüm-süzlüklerden ölümsüzlük seçerken, bir yandan da altındaki Mercedes'in parça parça ölüme yaklaştığını, arabanın burnundaki yıldızın yittiğini, arka tamponun göçtüğünü, dur lambasının kırmızı camının uçup gittiğini, kapının çizildiğini, ön camın çatladığını, susturucunun delindiğini, sağ ön tamponun çarpıldığını ve çamurluğun ezildiğini görecektir. Ne yapsın, bu memlekette kimse yazarları takmadığı gibi Mercedes'lere de yüz vermemektedir.

Şimdi yeniden yazımızın başına dönüp Roma'nın yolunu tutalım. Bu kez İ. S. 77 yılına çengel atacağız. Önümüzde tam 1900 yıl olduğuna göre uçağa muçağa kulak asmayın. Yayan da gitsek, nasıl olsa zamanında varırız. Denememizin adını "İstanbul'dan Roma'ya Ayakla Yolculuk" koyduğumuza göre bunu böyle yapmamız da gerekir. Yalnız konumuzu daha daha da yana kaydıralım. Agricola'dan açacağımıza göre anlattıklarımız da kendiliğinden değişik olacaktır.

Sözünü ettiğimiz yılda Roma İmparatoru Vespasianus, Agricola'yı ilkin konsül yapar, sonra da Britanya'ya (Güney İngiltere) vali olarak gönderir.

Romalı komutan Manş Denizi'ni aşip da Britanların ülkesine ayak basınca, kendinden önceki valiler gibi, uzun bir süreyi gösteriş ve törenlerle geçirmez. Ordusunu, mevsimin kışa dönmesine aldırmadan hemen, başkaldıran Ordovic'ler üzerine sürer. Onların bamburuklarını söktükten sonra da bugünkü Gal memleketinin batı yakasına komşu Mona adasını ele geçirir. Ertesi yıl ise, dağınık bir halde yaşayan Britanlar'a saldırarak onların da amanını keser.

Agricola dört dörtlük bir askerdir. Çokluk kendisinininkinden büyük düşman birliklerini uykusuz gecelere salar. Ne var, yöneticiliği daha baskındır. Buyruğu altına aldığı öbekleri, boyları

kuğur damalı, davul-zurnalı yaşamlara salar. Lüks içinde onları kıpırdayamaz hale getirir. Bunun için hiçbir şeyi esirgemez. Devlet parasıyla tapınaklar, pazaryerleri, konaklar yaptırır. Yerli başkanların oğullarına özel yönetim uygular. Sonunda da çabasının karşılığını alır: Romalıların dillerini bile öğrenmek istemeyen Britanlar onlar gibi söylevcilik oyunlarına yatarlar.

Romalı tarihçi Tacitus o günleri şöyle anlatır:

— Böylece bizim giyinme biçimimiz bile moda oldu. Toga sık sık görünmeye başladı. Britanlar yavaş yavaş kötü alışkanlıklarımızın büyümesine de kapıldılar. Revaklardan, hamamlardan, süslü şölen salonlarından çıkmaz oldular. Bu, onların tutsaklığını sürdürmek için düşünülmüş bir eylemdi. Okuması, yazması olmayanlar ona “uygarlık” adını veriyorlardı.

Gel gör ki, yeni Roma İmparatoru Domitianus, Agricola'nın başarılarını duyunca kıskançlıktan cas cas kavrulur. Onu Roma'ya aldırır. Bir kolayını bulunca da zehirletir. Ama Agricola'nın tarihe erdemli bir komutan olarak geçmesine engel olamaz.

Siz benim lafıma aldırmayın, eğer Tacitus, Agricola'nın damadı olmasaydı onun yaşamöyküsünü yazmaz, Agricola da bir dolu Romalı konsül ve vali gibi bir yerlerde unutulur giderdi.

Tarih kocaman bir hoşaf soğutucusu, bir Nuhun gemisidir.

Onun içine bir kez girdin mi, seni bir daha kimse çıkaramaz.

Flaubert hangi çiçekten bal alacağını iyi bildiğinden *Aşk Eğitimi*'ni yazarken kişilerini gerçek tarihin içine oturtmak için büyük çabalar göstermiştir. En küçük ayrıntılara bile dikkat eder. Romanın başkışisi Frédéric'i, 1848 yılında, Rosanette'le Fontainebleau'ya gönderebilmek için oraya hangi arabalarla gildiğini -o çağda o ünlü ormana trenle gitme olanağı yoktur- arabaların Paris'te nerelerde durduğunu ve de ne biçim şeyler olduğunu uzun uzadı araştırır. Bununla da yetinmez, kalkıp Fontainebleau'ya giderek orayı taze gözlerle bir daha görmek ister. 1867 kışında Croisset'den (Rouen dolaylarındaki evi) Paris'e indiği vakit *Aşk Eğitimi*'nin bir başka kişisi olan Bay Arnoux'un

para sıkıntlarına çözüm bulabilmek için bir notere danışır. 1868 şubatında yine Paris'tedir. Bu kez romanda geçen kuşpalazı hastalığı için, bir hafta Sainte-Eugénie hastanesinin kapısını aşındırır. Bir soluk borusu ameliyatı izlemeye kalkışırsa da sonuna değin dayanamaz.

Kahveler, kulüpler üzerine de incelemeler yapar. Onu en çok da 1848 yılı olayları yorar. O yılın bütün gazetelerini taradığı gibi, 25 Haziranı 26'ya bağlayan gecede Seine nehrinin sol kıyısını halk birlikleri mi, yoksa ordu birlikleri mi tutmuştur, bunu saptamak için sağa sola mektup yağdırır.

Bu incelemeler onu bütün bütüne dağıtmaktan da geri kalmaz. Tarihsel olayların hangisini seçecektir? Tarihin gerilerindeki olayların, öndeki olayları boğmasından korkar. O günlerde bir arkadaşına şöyle yazacaktır.

— Tarihsel kişiler kafada yaratılanlardan daha ilginç. Hele tutkularına gem vurmasını bilenler insanın aklını çalıyor. Herkes, romanımın başkişisinden çok Lamartine'e önem veriyor.

Ee, buna şaşmamalı. Dünyada en gerçek, en hurdasız şey de yaşamak! Ama kaçımız onun azıklarına merhaba diyor?

III. Selim çağında Galata Kadısı Şeytan Emin Efendi "Bir kişi ömrünün on yılını başkasına satabilir" diye fetva bile vermiştir.